

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**"ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΟΔΩΝ ΚΑΙ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ"
(ROAD BLOCKING AND CONSTITUTIONAL RIGHTS)**

**στο μάθημα:
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ**

***Εποπτεύοντες καθηγητές: καθ. Α. Δημητρόπουλος
λεκ. Σ. Βλαχόπουλος***

***Εργασία φοιτήτριας: Γάτσιου Μαρίας
Α.Μ: 1340200300061***

Μάιος 2005

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία καταγίνεται, όπως δηλώνει και ο τίτλος της, με τον αποκλεισμό οδών, εθνικών ή αστικών, και τα συνταγματικά δικαιώματα όπως αυτά προβάλλονται μέσω της γενικής διαπροσωπικής σχέσης όλων των κοινωνιών του δικαίου.

Ο αποκλεισμός των οδών είναι απόρροια και εκδήλωση δικαιωμάτων συλλογικής δράσης όπως αυτού της συνάθροισης, της συνένωσης, της συνδικαλιστικής ελευθερίας, αλλά και αυτού της απεργίας. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον λόγω του εύρους των κοινωνιών που το ασκούν παρουσιάζει το δικαίωμα της συνάθροισης και αυτό αναπτύσσεται διεξοδικά στην παρούσα εργασία και παράλληλα με το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, που περιλαμβάνει και τη χρήση των κοινόχρηστων πραγμάτων όπως είναι οι εθνικές /αστικές οδοί και της ειδικότερης έκφασής της, του δικαιώματος δηλαδή στην ελεύθερη κίνηση στη Χώρα, αλλά και συγκριτικά με αυτό και συγκεκριμένα με την επίσης ειδικότερη έκφασή της, του δικαιώματος δηλαδή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Με τον τρόπο αυτό γίνεται μια συγκριτική παράθεση των δύο "συγκρουόμενων " δικαιωμάτων με σκοπό την εξέταση της οριοθέτησης τους και του ελέγχου ύπαρξης τυχόν περιορισμών που θίγουν τα δικαιώματα αυτά με πράξεις παράνομες ή καταχρηστικές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

◆ Εισαγωγή.....	σελ 2
◆ Πίνακας περιεχομένων.....	σελ 3
◆ Ουσιαστικό μέρος	
• Ο άνθρωπος ως ελεύθερον ον.....	σελ 5
• Το δικαίωμα στην προσωπικότητα -ελεύθερη κίνηση.....	σελ 6
• Περιορισμοί του δικαιώματος.....	σελ 8
• Το δικαίωμα της συνάθροισης.....	σελ 10
• Η έννοια της συνάθροισης.....	σελ 12
• Δημόσιες συναθροίσεις.....	σελ 14
• Προστασία- προϋποθέσεις της.....	σελ 16
• "Σύγκρουση" συνταγματικών δικαιωμάτων.....	σελ 19
• Οριοθέτηση / περιορισμός.....	σελ 20
• Γενική διαπροσωπική σχέση.....	σελ 22
• Οριοθέτηση δικαιώματος.....	σελ 22
• Βασικά συμπεράσματα.....	σελ 26
◆ Βιβλιογραφία.....	σελ 27
• Γενική ελληνική βιβλιογραφία.....	σελ 27
• Ξενόγλωσση γενική βιβλιογραφία.....	σελ 28
◆ Νομοθεσία.....	σελ 29
• Παράρτημα νομοθεσίας.....	σελ 29
- Ν.Δ. 794/1971.....	σελ 29
- Π.Δ. 141/1991.....	σελ 31
◆ Νομολογία.....	σελ 36
α) πίνακας αποφάσεων.....	σελ 36

β) παράρτημα.....	σελ 37
◆ Περίληψη.....	σελ 41
-ελληνική.....	σελ 41
-αγγλική	σελ 42
◆ Λήμματα.....	σελ 43
-ελληνικά.....	σελ 43
-αγγλικά	σελ 43

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΟΝ

Ο άνθρωπος, θεωρούμενος καθ' εαυτόν, αφηρημένα και ανεξάρτητα δηλαδή από την κοινωνική του συμβίωση και την ιστορική του εξέλιξη, είναι πράγματι ένα *ελευθερόν ον*. Αφού έχει την ικανότητα να κινείται, να σκέφτεται και να μιλάει, έχει εκ φύσεως και την ελευθερία της κίνησης, του στοχασμού και του λόγου. Και αφού οι άνθρωποι είναι εκ φύσεως ελεύθεροι, είναι κατά τούτο και εκ φύσεως *ίσοι*¹.

Ελευθερία και ισότητα υπήρξαν οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες διαπλάστηκαν τα συνταγματικά δικαιώματα. *Συνταγματικά δικαιώματα* καλούνται τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου θεμελιώδη, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν τις κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και κάθε άλλης εξουσίας, το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται μόνον προς το κράτος αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής, το δε εξασφαλιστικό, εφόσον αναγνωρίζεται, στρέφεται επίσης προς το κράτος, αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος.²

Ελευθερία είναι ο βάσει της βούλησης του ανθρώπου προσδιορισμός της υλικής και πνευματικής του δραστηριότητας. Ελευθερία σημαίνει αυτοπροσδιορισμός, είναι η πλήρης εξουσία του ανθρώπου στον εαυτό του. Είναι επομένως η μορφή υλικής και

¹ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', εκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ 4

² Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 101

σωματικής δράσης του ανθρώπου, δράση που αναδεικνύει την ατομικότητά του και που συνδέεται στενά με την έννοια της προσωπικότητας.³

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ- ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΙΝΗΣΗ

Το άρθρο 5§1 του ισχύοντος Συντάγματος κατοχυρώνει δικαίωμα αυτοδιάθεσης του ατόμου, αναγνωρίζοντας σε κάθε άνθρωπο το δικαίωμα να διαθέτει ελεύθερα τον εαυτό του προς τις κατευθύνσεις τις οποίες το ίδιο επιλέγει.⁴ Κατοχυρώνει δηλαδή την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. *Προσωπικότητα*⁵ καλείται ο ειδικός συνδυασμός των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους σε συγκεκριμένο άτομο. Οι τρεις διαστάσεις της προσωπικότητας αποτελούν και διαστάσεις της ελευθερίας του ανθρώπου. Συνεπώς η ελευθερία του ανθρώπου (προσωπική ελευθερία) είναι υλική (σωματική ή "φυσική") πνευματική και κοινωνική. Η υλική (σωματική και με την έννοια αυτή φυσική) διάσταση της προσωπικής ελευθερίας έχει ως βασικότερη έκφραση της την ελευθερία κίνησης στο φυσικό χώρο, στο φυσικό περιβάλλον. Ελεύθερος άνθρωπος, με την επίσης στοιχειώδη αυτή έννοια, είναι εκείνος που μπορεί, *δεν εμποδίζεται από άλλους*, να μεταβεί όπου ο ίδιος επιθυμεί.⁶

³ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια' εκδ., Αθήνα 2005, σελ. 37

⁴ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια' εκδ., Αθήνα 2005, σελ. 41

⁵ Α.Γ.Δημητρόπουλος, όπ. π, σελ. 37

⁶ Α.Γ.Δημητρόπουλος, , όπ. π, σελ. 38

Η ελευθερία κίνησης στο φυσικό περιβάλλον ανήκει στο στοιχειώδες περιεχόμενο της υλικής προσωπικής ελευθερίας (προσωπική ελευθερία εν τη στενή έννοια). Η έννοια αυτή της ελευθερίας περιέχεται στις §§1-4 του άρθρου 5 Σ ιδιαίτερα όμως κατοχυρώνεται στις §§3 και 4.⁷

Η διάταξη του άρθρου 5§3Σ, η οποία και δεν υπόκειται σε αναθεώρηση, αναφέρεται καταρχήν στην προσωπική ασφάλεια, παράλληλα όμως κατοχυρώνει την ελευθερία κίνησης των πολιτών στη χώρα.⁸

Κατά την κρατούσα άποψη το άρθρο 5§3 Σ προστατεύει την υπό στενή έννοια προσωπική ελευθερία απέναντι στα κρατικά όργανα και όχι απέναντι στα άτομα που δεν είναι φορείς δημόσιας εξουσίας. Εφόσον το Σύνταγμα ρυθμίζει τη συνολική κοινωνικοκρατική συνύπαρξη, ορθότερο είναι να θεωρηθεί η διάταξη ότι περιέχει γενικό κανόνα, που στρέφεται προς κάθε κατεύθυνση. Οι ειδικές διατάξεις της ποινικής νομοθεσίας εξειδικεύουν τη συνταγματική διάταξη.⁹ Η διάταξη του άρθρου 5§3 Σ απαγορεύει οποιοδήποτε αυθαίρετο περιορισμό της υπό στενή έννοια προσωπικής ελευθερίας. Η ελευθερία κίνησης έχει ευρύτατο περιεχόμενο και περιλαμβάνει οποιαδήποτε κίνηση με οποιοδήποτε μέσο και προς οποιοδήποτε σημείο της επικράτειας και καθ' οιοδήποτε χρόνο. Η επιβολή περιορισμών είναι δυνατή με νόμο.¹⁰

---

⁷ Α.Γ.Δημητρόπουλος, , όπ. π, σελ. 38, βλ. και υποσημείωση

⁸ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α΄, έκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ 289

⁹ Βλ, ΠΚ Κεφ ΙΗ, αρθ. 322-335 και ειδικότερα αρθρ. 325 και 326

¹⁰ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια΄εκδ., Αθήνα 2005, σελ 43

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Τα περιοριστικά της ελεύθερης διακίνησης μέτρα διακρίνονται σε γενικά, εφόσον αφορούν όλους και σε ειδικά ή ατομικά εφόσον αφορούν συγκεκριμένα άτομα. Από την άποψη του οργάνου που τα επιβάλλει, διακρίνονται σε νομοθετικά (επιβαλλόμενα από τον νομοθέτη) και σε διοικητικά (επιβαλλόμενα από τη διοίκηση). Ο συντακτικός νομοθέτης επιτρέπει καταρχήν γενικής φύσης νομοθετικούς περιορισμούς της ελευθερίας κίνησης. Επιτρέπει δηλαδή γενικά νομοθετικά μέτρα. Κανένας δεν περιορίζεται με οποιοδήποτε τρόπο, παρά μόνον όταν και όπως ορίζει ο νόμος (Σύνταγμα, άρθρο 3, εδάφιο β'). Είναι επομένως δυνατή η επιβολή περιορισμών, εφόσον επιτρέπονται με τυπικό νόμο. Το Σύνταγμα όμως, σύμφωνα με την αναθεωρημένη το 2001 ρύθμιση του άρθρου 5§4, απαγορεύει *ατομικά διοικητικά* μέτρα. Η αρχή αυτή κάμπτεται σε, ρητά από τον συντακτικό νομοθέτη, καθοριζόμενες περιπτώσεις η απαρίθμηση των οποίων είναι αποκλειστική (*numerus clausus*) και δεν μπορεί ο κοινός νομοθέτης να προσθέσει άλλες.¹¹

Το ζήτημα της οριοθέτησης της ελευθερίας του ανθρώπου αποτελεί θεμελιώδες νομικό πρόβλημα με φιλοσοφικές προεκτάσεις. Εδώ ανήκει καταρχήν το μεγάλο ζήτημα της διάκρισης της οριοθέτησης από τον περιορισμό. Η ατομικιστική προσέγγιση της ελευθερίας δεν επιτρέπει τη διάκριση της οριοθέτησης από τον περιορισμό, αντίθετα τείνει να εκλαμβάνει οτιδήποτε ως περιορισμό, προκαλώντας έτσι σημαντικά εμπόδια

---

¹¹ Α.Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Ειδικό Μέρος, 1α' εκδ., Αθήνα 2005, σελ. 44, *passim*

στη σύγχρονη νομική σκέψη. Η ελευθερία του ανθρώπου ως μητρικό δικαίωμα (και κατά συνέπεια όλα τα μερικότερα δικαιώματα, που απορρέουν από αυτή) υπάγονται στις οριοθετήσεις, που ορίζει το άρθρο 5§3 και το άρθρο 25Σ. *Έτσι η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας δεν είναι ελευθερία αποκλεισμού των εθνικών οδών.* Η απαγόρευση αποκλεισμού των εθνικών οδών, δεν αποτελεί γνήσιο περιορισμό, αλλά οιονεί περιορισμό αναφερόμενο σε απαγορευμένη πράξη και προκύπτει από την οριοθέτηση της ελευθερίας από τα δικαιώματα των άλλων.¹² Δεν πρόκειται για συρρίκνωση, δηλαδή ελάττωση του προστατευτικού κύκλου του δικαιώματος, ακριβώς διότι η "περιοριζόμενη", κατά κυριολεξία απαγορευμένη, συμπεριφορά βρίσκεται έξω από τα δικαιοκτικά όρια. Η ανθρώπινη δράση δεν ανήκει στο περιεχόμενο του δικαιώματος, αλλά βρίσκεται έξω από αυτό. Κάθε αντικειμενική υποχώρηση της περιφέρειας του δικαιώματος αποτελεί αντικειμενικά περιορισμό του δικαιώματος. Δεν πρόκειται όμως για κατά κυριολεξία περιορισμό, αλλά για οιονεί περιορισμό στις περιπτώσεις, που ουδέποτε είχε αναγνωρισθεί τέτοια εξουσία. Δεν υφίσταται υποχώρηση από τη χάραξη του νομικού κύκλου. Περιορισμός είναι η υποχώρηση από τον νομικά διαγραφόμενο συγκεκριμένο κύκλο προστασίας. Είναι ο συντακτικός νομοθέτης εκείνος που χαράσσει τον κύκλο προστασίας του δικαιώματος. Οι μη γνήσιοι ή οιονεί περιορισμοί, αφορούν αποδοκιμαζόμενη, απαγορευμένη συμπεριφορά, που έχει ξεπεράσει τα επιτρεπόμενα όρια δράσης και, κατά συνέπεια, δεν προστατεύεται. Κατά κυριολεξία πρόκειται για αποδοκιμαζόμενη ελευθερία, για αποδοκιμαζόμενες ενέργειες,

---

¹² Α.Γ.Δημητρόπουλος, , όπ. π, σελ.45, βλ. και υποσημείωση

που δεν εμπίπτουν στο περιεχόμενο των συνταγματικών ελευθεριών και γενικότερα δικαιωμάτων.¹³

Ανάλογη είναι και η περίπτωση που το περιοριζόμενο δικαίωμα είναι αυτό της ελευθερίας κίνησης (αποκλεισμός οδών) από δικαιώματα όπως αυτό της συνάθροισης και γενικά τα δικαιώματα συλλογικής δράσης.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ

Το δικαίωμα της συνάθροισης, ή "ελευθερία του συνέρχεσθαι" κατά την παραδοσιακή ορολογία, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11Σ, είναι , μαζί με το δικαίωμα της συνένωσης ή "ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι", το αρχαιότερο δικαίωμα συλλογικής ή ομαδικής δράσης στο ελληνικό συνταγματικό δίκαιο (άρθρο 10 Συντάγματος 1864). Κοινό χαρακτηριστικό των δικαιωμάτων αυτών, στα οποία συγκαταλέγονται από το 1975 η συνδικαλιστική ελευθερία και το δικαίωμα απεργίας (άρθρο 23 Σ), είναι ότι η άσκηση τους καθίσταται δυνατή μόνο με τη σύμπραξη περισσοτέρων προσώπων.

Η σύμπραξη ακριβώς αυτή τους προσδίδει ιδιαίτερη δυναμική, καθώς επιτρέπει μια συμμετοχή όσων τα ασκούν στο κοινωνικό γίγνεσθαι κατά κανόνα πολύ αποτελεσματικότερη από ό,τι θα μπορούσε ατομικά ο καθένας τους να επιτύχει. Δεν παύουν πάντως να αποτελούν κατά βάση ατομικά δικαιώματα υπαγόμενα στον status negativus, αφού θεμελιώνουν αχώριστη αξίωση για

---

¹³ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, έκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 209-210

αποχή της κρατικής καταρχήν εξουσίας από κάθε απόπειρα παρεμπόδισης της συλλογικής δράσης των φορέων τους.¹⁴

Τόσο όμως το δικαίωμα της συνάθροισης, όσο και τα υπόλοιπα δικαιώματα συλλογικής δράσης (δικαίωμα συνένωσης, συνδικαλιστική ελευθερία, δικαίωμα απεργίας, στα οποία το Σύνταγμα κατοχυρώνει την υποχρέωση του κράτους να διασφαλίζει την ελεύθερη και ακώλυτη άσκηση τους αλλά και την αντίστοιχη ελευθερία και τα συναφή δικαιώματα του ιδιώτη¹⁵) απευθύνονται "όχι στον απογυμνωμένο από κάθε κοινωνικό προσδιορισμό, αλλά στον άνθρωπο όπως υπάρχει και ζει στην κοινωνική πραγματικότητα, μαζί με άλλους ανθρώπους, ενταγμένο σε κοινωνικές ομάδες".¹⁶ Πρόκειται λοιπόν, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, για δικαιώματα του ανθρώπου, όχι τόσο ως ατόμου, όσο μάλλον ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, κατά την έννοια του άρθρου 25§1 Σ.

Πέρα από αυτά, το δικαίωμα της συνάθροισης έχει και ενεργητικό χαρακτήρα (*status activus*), αφού η άσκησή του μεταφράζεται σε δημόσια συμμετοχή στις διαδικασίες σχηματισμού πολιτικής βούλησης της εξουσίας. Πολιτικές και κοινωνικές απαιτήσεις και διαμαρτυρίες μικρών ή μεγάλων μερίδων του πληθυσμού βρίσκουν έτσι διέξοδο για να εκφρασθούν και να δώσουν ένα προειδοποιητικό σήμα δυσαρέσκειας προς εκείνους οι οποίοι ασκούν την κρατική εξουσία.¹⁷ Η "διέξοδος" αυτή συνιστά "ένα κομμάτι αυθεντικής, μη τυποποιημένης άμεσης δημοκρατίας που είναι κατάλληλο για να αποτρέψει την αποστέωση της

---

¹⁴ Κ.Χ.Χρυσόγονος, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ.445

¹⁵ Π.Δ.Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Β΄*, εκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ 844

¹⁶ Α. Μανιτάκη, *Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων*, 1981, σελ 245-6

¹⁷ Κ.Χ.Χρυσόγονος, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ.446

πολιτικής ζωής μέσα σε μια διαχειριστική ρουτίνα".¹⁸ Τούτο είναι τόσο πιο χρήσιμο, όσο η άμεση πρόσβαση στον τύπο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ευχερής μόνο για λίγα, σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού, άτομα. Από την άποψη αυτή¹⁹ το δικαίωμα της συνάθροισης συνδέεται στενά με την ελευθερία της έκφρασης²⁰ (άρθρο 14§1 Σ) και τη κατοχυρώνει. Στην πραγματικότητα η συνάθροιση είναι μια διαδικασία συλλογικής έκφρασης και άσκησης άτυπης επιρροής στη λήψη πολιτικών και άλλων αποφάσεων, λόγω της βαρύτητας που προσδίδει στην έκφραση αυτή η συλλογικότητα και ο άμεσος, βιωματικός χαρακτήρας της.

Η έννοια της συνάθροισης

Στην έννοια συνεπώς της κατά το άρθρο 11 Σ συνάθροισης δεν υπάγονται οι απλές συγκεντρώσεις που γίνονται τυχαία και χωρίς προηγούμενη συνεννόηση σε τόπο προσιτό σε όλους²¹, αλλά η σκόπιμος καταρχήν και όχι τυχαία, προσωρινή επί το αυτό συνάντηση αξιόλογου αριθμού προσώπων, προς έκφραση ή ακρόαση ανακοινώσεως ή γνώμης επί ορισμένου θέματος, ή προς διαδήλωση φρονημάτων ή αιτημάτων οιοδήποτε χαρακτήρα, ή προς λήψη από κοινού αποφάσεων, ή προς από κοινού άσκηση του δικαιώματος του αναφέρεσθαι.²² Κατά τον ορισμό του κοινού δικαίου²³, δημόσια συνάθροιση είναι η εκ των προτέρων

---

¹⁸ K.Hesse, Grundzüge des Verfassungsrechts der BRD, 1991, σελ. 166-167

¹⁹ Κ.Χ.Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ.446

²⁰ 1300/1975 ΕφΘεσ/νικης ΠοινΧρ 1976 ,σελ 769

²¹ ΣτΕ 1693/ 1963, Ολ., ΝοΒ 1963, σελ 1091

²² Α.Σβώλος-Γ.Βλάχος, Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Β΄,εκδ. 1955, σελ.195-196

²³ Βλ. ν.δ. 794/1971 άρθρο 1§2-βλ. ήδη π.δ. 141/1991 ΦΕΚ Α΄58, βλ και Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια΄εκδ., Αθήνα 2005, σελ 204

διοργανωμένη και σκοπούσα στην από κοινού εκδήλωση του φρονήματος ή της γνώμης των μετεχόντων ή εις την παρακολούθηση διαλέξεων ή εις την προσβολή κοινών αυτών αιτημάτων.²⁴ Το Σύνταγμα όμως δεν παρέχει ορισμό της έννοιας της συνάθροισης ούτε και εξουσιοδότηση στον κοινό νομοθέτη να προσδιορίσει τα ειδικότερα στοιχεία της. Η έλλειψη ειδικής εξουσιοδότησης δεν εμποδίζει τον κοινό νομοθέτη, ο οποίος, στο πλαίσιο της γενικής ρυθμιστικής του αρμοδιότητας μπορεί να παρέμβει και να προσδιορίσει το εννοιολογικό περιεχόμενο της συνάθροισης. Οποιοσδήποτε ορισμός είτε νομοθετικός είτε προερχόμενος από την επιστήμη ή την νομολογία δεν είναι δεσμευτικός για τον εφαρμοστή του δικαίου κατά το μέτρο που δεν επιβάλλεται από τις συνταγματικές διατάξεις.²⁵

Στην έννοια της προστατευόμενης από το άρθρο 11 Σ συνάθροισης υπάγονται μόνον οι δημόσιες και όχι οι ιδιωτικές συναθροίσεις.²⁶ Γνήσιες (δηλαδή μη εικονικές) κοινωνικές συναντήσεις, ανεξάρτητα από το αν είναι προγραμματισμένες ή τυχαίες και εφόσον παραμένουν στο συνηθισμένο κοινωνικό πλαίσιο, δεν είναι "συναθροίσεις" κατά την έννοια του άρθρου 11Σ²⁷, αλλά υπάγονται στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή την οποία προστατεύει το άρθρο 9²⁸, και είναι απεριόριστα ελεύθερες.²⁹

---

²⁴ Παλαιότερα ο κανονισμός υπηρεσίας χωροφυλακής, ΒΔ της 123/28.4.1958, όριζε στο α 294§1 την συνάθροιση ως εξής: "Συνάθροισης θεωρείται η συγκέντρωση πολλών επί το αυτό, μετά προηγούμενη συνενόησιν, προς λήψιν αποφάσεως και κοινήν ενέργειαν". Βλ. και Α.Γ.Δημητρόπουλος Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος, ια έκδοση Αθήνα 2005, σελ.204, υποσημείωση 241

²⁵ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια' εκδ., Αθήνα 2005, σελ 204

²⁶ Γι' αυτό και ο τίτλος του ν.δ. 794/ 1971 "Περί δημοσίων συναθροίσεων"

²⁷ Χρ. Σγουρίτσας Β β', σελ.. 133-134

²⁸ Πρβλ Frowein/ Penkert, άρθρο 11, σελ. 243

²⁹ Βλ. άρθρο 1§4 ν.δ 794/ 1971

Δημόσιες συναθροίσεις

Δημόσιες συναθροίσεις είναι οι πραγματοποιούμενες σε χώρο δημόσιο, δηλαδή σε χώρο προσιτό στο κοινό. Οι δημόσιες συναθροίσεις απευθύνονται σε αόριστο, απροσδιόριστο αριθμό ατόμων, είναι ανοικτές από κοινό και κατ' επέκταση μπορεί σ' αυτές να συμμετάσχει οποιοσδήποτε. Ο χώρος έστω και αν κατά τον προορισμό του εξυπηρετεί ιδιωτικούς σκοπούς πχ ιδιωτικό προαύλιο ή ιδιωτική αίθουσα, συνιστά δημόσιο χώρο αναφορικά προς την εφαρμογή του άρθρου 11Σ, εφόσον είναι ελεύθερα προσιτός και επιτρέπεται η είσοδος σε οποιονδήποτε. Η ελεύθερη πρόσβαση μετατρέπει τον ιδιωτικό χώρο σε δημόσιο, δηλαδή τη συνάθροιση σε δημόσια. Είναι πράγματι δυνατό και κατά κύρια χρήση ιδιωτικοί χώροι να αποκτούν τον χαρακτήρα του δημόσιου χώρου, κατά τη διάρκεια συναθροίσεων, εφόσον πραγματοποιούνται σε αυτούς συναθροίσεις προσιτές στο κοινό. Οι δημόσιες συναθροίσεις διακρίνονται σε κλειστές και ανοιχτές ή υπαίθριες, ανάλογα με τη φύση του χώρου διεξαγωγής τους. Η διάκριση αυτή των δημόσιων συναθροίσεων έχει ιδιαίτερη σημασία καθόσον διαφοροποιείται σημαντικά η νομική ρύθμιση η αναφερόμενη στην παρουσία της αστυνομίας και στην δυνατότητα απαγόρευσης της διεξαγωγής τους.³⁰ Στην παρούσα εργασία ενδιαφέρον παρουσιάζουν μόνον οι ανοιχτές ή υπαίθριες συναθροίσεις και αυτές μόνον θα αναπτυχθούν εκτενέστερα.

Δημόσιες ανοιχτές ή υπαίθριες συναθροίσεις είναι εκείνες που διεξάγονται σε ελεύθερο ανοικτό χώρο προσιτό στο κοινό. Η υπαίθρια συνάθροιση διεξάγεται "στο ύπαιθρο" σε μη περικλειστο, μη περιτειχισμένο χώρο. Η

³⁰ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, 1α' εκδ., Αθήνα 2005, σελ 213

συμμετοχή στις συναθροίσεις αυτές είναι ελεύθερη και δυνατή για τον καθένα και από περισσότερες, μη ελεγχόμενες κατευθύνσεις. Οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις (πολιτικές συγκεντρώσεις, συλλαλητήρια, πορείες, διαδηλώσεις) είναι και εκείνες, που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο πρακτικό ενδιαφέρον και σημασία. Για τις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις ισχύουν ειδικές ρυθμίσεις. Οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις πραγματοποιούνται κυρίως σε δρόμους ή πλατείες ή άλλους ανοιχτούς και ελευθέρους χώρους. Ως εκ του χώρου δηλαδή στον οποίο πραγματοποιούνται οι ανοικτές συναθροίσεις ως προσιτές στο ευρύτερο κοινό είναι δημόσιες. Υπαίθριες δεν είναι κατ' ανάγκη οι μη στεγασμένες συναθροίσεις. Η διεξαγωγή συνάθροισης σε στεγασμένο χώρο όχι όμως περικλειστο είναι υπαίθρια.³¹ Δε λογίζεται αντιθέτως, καθώς δεν βρίσκει έρεισμα στο Σύνταγμα, ο κατά το άρθρο 6§9 του ν.δ. 794/1971 χαρακτηρισμός της συνάθροισης σε κλειστό ασκεπή χώρο που περιλαμβάνει περισσότερα των 10.000 προσώπων ως υπαίθριας. Σύμφωνα με το άρθρο 11§2, μόνο στις δημόσιες υπαίθριες, ακίνητες ή κινητές συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία³². Η παρουσία της αστυνομίας θα πρέπει να είναι διακριτική με φανερό σκοπό την εξασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος του συνέρχεσθαι και όχι την παρεμπόδιση³³ ή τη ματαίωσή του. Τα λαμβανόμενα αστυνομικά μέτρα πρέπει να είναι ανάλογα των περιστάσεων και ελέγχονται βάσει της αρχής της αναλογικότητας.³⁴

---

³¹ Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Β', έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ. 736-737

³² Κατά το Σύνταγμα του 1952 άρθρο 10, η αστυνομία μπορούσε να παρίσταται στις δημόσιες συναθροίσεις γενικά όχι μόνο στις υπαίθριες. Βλ. και Α.Γ. Δημητρόπουλο, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, σελ. 214 επ.

³³ 342/1966 ΑΠ, ΠοινΧρ 1966, σελ. 603

³⁴ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια' εκδ., Αθήνα 2005, σελ. 214

Ιδιαίτερη κατηγορία της υπαίθριας συναθροίσεως είναι η διαδήλωση³⁵ (ή συλλαλητήριο ή συγκέντρωση διαμαρτυρίας), η συνάθροιση δηλαδή που αποσκοπεί τον επηρεασμό προσώπων, εκτός από αυτά που συμμετέχουν σ' αυτήν. Αν η διαδήλωση είναι κινούμενη, καλείται πορεία ³⁶(ή παρέλαση). Οι δυο αυτές μορφές συγκεντρώσεων δίνουν τη δυνατότητα σε ομάδες που δεν έχουν καμιά ή μόνο μικρή πρόσβαση στη Βουλή, στον τύπο ή την ραδιοτηλεόραση να διαδηλώνουν ³⁷και προβάλλουν τις απόψεις και τα αιτήματά τους. Συγχρόνως όμως είναι ιδιαίτερα πρόσφορες στη δημαγωγική κατολίσθηση προς τη βία³⁸ και την εν γένει διακινδύνευση της δημόσιας τάξης³⁹ ή τουλάχιστον τη δυσανάλογη διατάραξη της οδικής κυκλοφορίας.⁴⁰

Προστασία- προϋποθέσεις της

Η συνάθροιση (υπαίθρια ή σε κλειστό χώρο) προστατεύεται από το άρθρο 11 Σ μόνο αν είναι ήσυχη και άοπλη. Πρέπει να συντρέχουν και τα δυο στοιχεία για να υπαχθεί η συνάθροιση στη συνταγματική προστασία⁴¹ και να μην επιτρέπεται να διαλυθεί από την αστυνομία. Μια ήσυχη μεν, αλλά ένοπλη συνάθροιση δεν προστατεύεται από το άρθρο 11Σ.⁴² *Ήσυχη* ⁴³ είναι η

³⁵ Η διαδήλωση κατοχυρώνεται ρητώς σε μερικά καινούρια συντάγματα άρθρα 21§3 ισπανικού συντάγματος, 9§1 ολλανδικού συντάγματος, 45§2 πορτογαλικού συντάγματος..

³⁶ Βλ. άρθρ. 6§6 και 7 ν.δ. 794/ 1971

³⁷ 991/1985 ΑΠ, ΠοινΧρ 1986, σελ.57

³⁸ 957/1993 ΑΠ, ΠοινΧρ 1993, σελ 699

³⁹ 935/1981 ΑΠ, ΠοινΧρ 1982, σελ 179

⁴⁰ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Β', έκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ 737

⁴¹ Βλ. παραπομπή 3, Π.Δ.Δαγτόγλου, όπ. π., σελ 737

⁴² Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Β', έκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ 737

⁴³ Βλ. παραπομπή 4, Π.Δ.Δαγτόγλου, όπ. π., σελ 737

συνάθροιση που οργανώνεται εξ αρχής και διεξάγεται χωρίς την επιδίωξη, άσκηση ή ανοχή βίαιης επιβολής ορισμένων σκοπών. Αν βέβαια η προϋπόθεση του "ήσυχως συνέρχεσθαι" ληφθεί υπ' όψη με ευρύτητα, λίγες ιδίως υπαίθριες συναθροίσεις θα παρέμεναν υπό την προστασία του άρθρου 11 Σ, και η ελευθερία συναθροίσεως θα υπονομευόταν.⁴⁴ *Άοπλη* είναι η συνάθροιση, όταν η πλειοψηφία των μετεχόντων δεν είναι οπλισμένη δεν φέρει δηλαδή όπλα ή άλλα αντικείμενα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη χρήση βίας. Μη ήσυχες, ένοπλες συγκεντρώσεις δεν προστατεύονται συνταγματικά, δεν συνιστούν συνάθροιση κατά την έννοια του Συντάγματος.⁴⁵

Τέτοια παραδείγματα μη προστατευόμενων από το Σύνταγμα συγκεντρώσεων είναι οι επιθετικές (ή απειλητικές) στις οποίες εκδηλώνεται η απειλή τέλεσης βιαιοπραγιών. Η απειλή βιαιοπραγίας είναι απαραίτητο στοιχείο για τον χαρακτηρισμό της συγκέντρωσης ως επιθετικής (μη ήσυχης). Δεν είναι όμως απαραίτητο να μεσολαβήσει βιαιοπραγία, αρκεί αντικειμενικά να διαφαίνεται ένας τέτοιος κίνδυνος.⁴⁶

Επιθετικές καλούνται και οι συγκεντρώσεις όταν τελούνται παράνομες πράξεις που *κυρίως εμποδίζουν την άσκηση των δικαιωμάτων των άλλων*. Δεν είναι επομένως ήσυχη, αλλά επιθετική η συγκέντρωση, όταν *όχι απλά δυσχεραίνεται αλλά αποκόπτεται* θεληματικά η διέλευση όπως λχ ο αποκλεισμός αστικών ή εθνικών οδών, με οποιονδήποτε τρόπο⁴⁷,

⁴⁴ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Β', έκδ. Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ 737

⁴⁵ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια'εκδ., Αθήνα 2005, σελ 206

⁴⁶ Α.Γ.Δημητρόπουλος, , όπ. π, σελ 217

⁴⁷ 534/1966 ΑΠ, ΠοινΧρ 1967, σελ 171

πχ με αυτοκίνητα ή γεωργικά μηχανήματα⁴⁸, με φωτιές ή οδοφράγματα ή και με τα σώματα των διαδηλωτών.⁴⁹

Εν προκειμένω εμποδίζεται η άσκηση του κατοχυρωμένου από το Σύνταγμα δικαιώματος της ελευθερίας στην υλική (σωματική και με την έννοια αυτή φυσική) διάσταση του, η ελευθερία δηλαδή κίνησης. Η βασικότερη έκφραση της σωματικής ελευθερίας, είναι η ελευθερία κίνησης στο φυσικό χώρο, στο φυσικό περιβάλλον. Ελεύθερος άνθρωπος, με την επίσης στοιχειώδη αυτή έννοια, είναι εκείνος που μπορεί, δεν εμποδίζεται από άλλους, να μεταβεί όπου ο ίδιος επιθυμεί.⁵⁰

Το αίτημα για την υποταγή της οδικής κυκλοφορίας στην ελευθερία των συναθροίσεων δεν είναι καινούριο. Στην πολυτάραχη εποχή του μεσοπολέμου στη Γερμανία, ο δημοκράτης καθηγητής Richard Thoma υποστήριζε την άποψη ότι "ο δρόμος ανήκει στον λαό", ενώ οι εθνικοσοσιαλιστές τραγουδούσαν "ελεύθερος ο δρόμος για τα καφετιά τάγματα".⁵¹ Δεν είναι λοιπόν κατ' ανάγκη και μόνο δημοκρατική η απαίτηση της υπεροχής της συναθροίσεως και διαδηλώσεως έναντι της ομαλής οδικής κυκλοφορίας.⁵² Αντιθέτως, οι συναθροίσεις και διαδηλώσεις πρέπει να διεξάγονται με τρόπο που να μη διαταράσσεται ή να διαταράσσεται μόνο στο μέτρο του απολύτως αναγκαίου η οδική κυκλοφορία.

Κάθε φορέας κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του στη γενική σχέση ή στις μερικότερες έννομες σχέσεις και θεσμούς, δέχεται διαφόρων ειδών επιρροές ή "δεσμεύσεις", που

---

⁴⁸ 372/1966 Πλημ. Θηβών, ΠοινΧρ 1966, σελ 573

⁴⁹ Α.Γ.Δημητρόπουλος, , Ειδικό Μέρος, ια' εκδ., Αθήνα 2005, σελ 217

⁵⁰ Α.Γ.Δημητρόπουλος, Σύνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, ια' εκδ., Αθήνα 2005, σελ 38

⁵¹ "Die Strasse gehört dem Volke " και "Die Strasse frei den Braunen Betallionen", βλ. I. von Münch, εθν. αν. περιθ. αρ.2

⁵² Κατά το άρθρο 9§2 του ολλανδ. συντ., η ελευθερία της συναθροίσεως μπορεί να περιοριστεί δια νόμου προς το συμφέρον της δημόσιας κυκλοφορίας.

προέρχονται από τη δράση των άλλων ατόμων, που δρουν είτε και κυρίως ως ιδιώτες είτε και στην περίπτωση μας σπανιότερα ως φορείς της κρατικής εξουσίας. Στην κίνηση της εφαρμογής τους είτε στο επίπεδο της γενικής είτε των ειδικών σχέσεων, τα συνταγματικά δικαιώματα επηρεάζονται από την άσκηση άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων, που ασκούνται γύρω τους και από πολλούς άλλους φορείς. Παράγονται έτσι "τριβές" και "εντάσεις" σε μεγάλο βαθμό αναπόφευκτες από αυτή την ίδια τη συνύπαρξη και συλλειτουργία των συνταγματικών δικαιωμάτων. Πρόκειται για "επεμβάσεις" πάνω στα συνταγματικά δικαιώματα, δηλαδή για ενέργειες άλλων και όχι του φορέα του δικαιώματος. Η άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων πραγματοποιείται στο κοινωνικό περιβάλλον και κατά συνέπεια επιδρά ποικιλοτρόπως. Η άσκηση του δικαιώματος του ενός επιδρά πάνω στα δικαιώματα και τον συνταγματικό status των άλλων.⁵³

"Σύγκρουση" συνταγματικών δικαιωμάτων

Πρόκειται επομένως για "σύγκρουση" των δυο συνταγματικών δικαιωμάτων: του δικαιώματος στην προσωπικότητα (που περιλαμβάνει και τη χρήση των κοινόχρηστων πραγμάτων όπως είναι οι εθνικές /αστικές οδοί) και της ειδικότερης έκφρασης του, του δικαιώματος δηλαδή της ελεύθερης κίνησης στη Χώρα (άρθρο 5§§1 και 4 του Συντάγματος) και αυτού της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5§1 του Συντάγματος), της ελευθερίας συνάθροισης (άρθρο 11

---

⁵³ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 196-7

του Συντάγματος) και του συνδικαλισμού (άρθρο 23 του Συντάγματος).

"Σ ύ γ κ ρ ο υ σ η " υπό νομική έννοια είναι η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου. Π ρ α γ μ α τ ι κ ή σ ύ γ κ ρ ο υ σ η δικαιωμάτων είναι η αποδοκιμαζόμενη από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Κατά την πραγματική σύγκρουση ο ένας από τους φορείς, ο επιτιθέμενος, ενεργοποιείται πέρα από το επιτρεπόμενο δικαιοκ πλαίσιο, δηλαδή ενεργεί χωρίς δικαίωμα. Στο πεδίο των πραγματικών συγκρούσεων κάποιος φορέας παραβιάζει το συνταγματικό δικαίωμα του άλλου, όμως η παραβίαση αυτή αποδοκιμάζεται από το δίκαιο. Η άσκηση του δικαιώματός του δεν είναι νόμιμη. Δεν πρόκειται επομένως για νομική, δηλαδή για κατά δίκαιο, σύγκρουση.⁵⁴

Οριοθέτηση / περιορισμός

Η πράξη του αποκλεισμού της εθνικής /αστικής οδού είναι πράξη παράνομη, αλλά και να μη απαγορευόταν από το νόμο θα ήταν πράξη καταχρηστική. Κατά συνέπεια όσοι προβαίνουν στον αποκλεισμό οδών εμφανίζονται ως το επιτιθέμενο μέρος αυτής της διαφοράς. Δεν ισχύει επομένως ότι ο αποκλεισμός αυτός γίνεται στα πλαίσια της άσκησης της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, της συνδικαλιστικής ελευθερίας, της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας του συνέρχεσθαι καθόσον η κατάληψη της εθνικής/ αστικής οδού δεν ανήκει οπωσδήποτε στο

---

⁵⁴ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 238

περιεχόμενο της συνδικαλιστικής ελευθερίας αλλά βρίσκεται πέρα από αυτό. Το δικαίωμα του συνάθροισης πρέπει να ασκείται αρμονικά προς τα άλλα δικαιώματα. Η κατάληψη της εθνικής οδού ενώ υπάρχει χώρος και για την διέλευση αυτοκινήτων, έρχεται σε αντίθεση με τα δικαιώματα των άλλων, δηλαδή με το δικαίωμα διέλευσης των οδηγών και χρήσης κοινόχρηστου πράγματος για την οποία έχουν μάλιστα καταβάλει το προβλεπόμενο αντίτιμο. Έρχεται επίσης σε αντίθεση με τα χρηστά ήθη και να μη προβλεπόταν ρητά από τις επικείμενες διατάξεις θα συνιστούσε κατάχρηση δικαιώματος. Η κατάληψη του οδοστρώματος των οδών και η απαγόρευση διέλευσης δεν συνιστά περιορισμό δικαιώματος, αλλά αποδοκιμαζόμενη πράξη, τελούμενη καθ' υπέρβαση των επιτρεπόμενων ορίων, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, της ελευθερίας της συνάθροισης και της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Δεν πρόκειται επομένως για "σύγκρουση" δικαιωμάτων δηλαδή του δικαιώματος της συνάθροισης και της ελεύθερης διέλευσης και ανάπτυξης της προσωπικότητας υπό τη μορφή χρήσης κοινόχρηστου πράγματος των οδηγών αυτοκινήτων. Δεν πρόκειται για δυο νομίμως ασκούμενα δικαιώματα, καθόσον η άσκηση του ενός μέρους έχει υπερβεί τα επιτρεπόμενα όρια. Αμυνόμενο μέρος της παρούσας διαφοράς είναι οι οδηγοί αυτοκινήτων των οποίων εμποδίζεται η διέλευση⁵⁵. Περιορίζεται έτσι το δικαίωμα της προσωπικότητας των οδηγών, όπως και το δικαίωμα της ελεύθερης κίνησης εφόσον και αν έχουν εγκλωβιστεί.

---

⁵⁵ 372/1966 Πλημ. Θηβών, ΠοινΧρ 1966, σελ 573

Γενική διαπροσωπική σχέση

Για τη διακρίβωση του αν το δικαίωμα αυτό περιορίζεται νομίμως, του αν δηλαδή πρόκειται για ένα θεμιτό περιορισμό ή για προσβολή του δικαιώματος εξετάζουμε μέσα σε ποιο από τα δυο διαφοροποιούμενα πεδία πραγματοποιείται η όλη εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων, σε εκείνο της γενικής σχέσης ή σε εκείνο των ειδικών σχέσεων. Το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας των διαδηλωτών και της ελεύθερης κίνησης των οδηγών ασκείται στο ευρύτερο πλαίσιο της γενικής διαπροσωπικής σχέσης. Όλα τα μέλη μιας κοινωνίας συνδέονται μεταξύ τους με γενική διαπροσωπική έννομη σχέση. Όπως μεταξύ κράτους και πολίτη υπάρχει (κυριαρχική) σχέση, κατά τον ίδιο τρόπο γενική σχέση (όχι απαραίτητα της ίδιας υφής σε όλα τα επίπεδα) υπάρχει μεταξύ κάθε πολίτη και των άλλων φορέων θεμελιωδών δικαιωμάτων, των κοινωνιών του δικαίου⁵⁶

Οριοθέτηση δικαιώματος

Στο πλαίσιο αυτό της γενικής αυτής σχέσης δεν προβλέπεται οποιοσδήποτε περιορισμός του κατά το άρθρο 5§§1 και 4 Συντάγματος δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της ελευθερίας της κίνησης, ούτε θεμελιώνεται αντίστοιχη υποχρέωση των οδηγών.

Κάθε με ανθρώπινη ενέργεια προκαλούμενη συρρίκνωση του νόμιμου γενικού περιεχομένου του δικαιώματος, δηλαδή της

---

⁵⁶ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 60

κτήσης (προστατευόμενου αγαθού, ικανότητας κτήσης) ή της (κατά χρόνο, τόπο και τρόπο) άσκησης καλείται *περιορισμός* (με την ευρύτερη έννοια του όρου).

Για τη διερεύνηση της νομιμότητας των περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων έχουμε δυο βασικά στάδια.⁵⁷ Στο πρώτο στάδιο περιέχεται η διερεύνηση του εάν είναι καταρχήν δυνατός ο περιορισμός. Εν προκειμένω είναι δυνατός ο περιορισμός του δικαιώματος της ελεύθερης κίνησης στο πλαίσιο της ελευθερίας της συναθροίσεως καθότι η άσκηση του τελευταίου δικαιώματος συνιστά δείσδυση στον κύκλο του πρώτου. Υπάρχει επομένως συρρίκνωση του κύκλου του δικαιώματος της ελεύθερης κίνησης άρα το προαναφερθέν δικαίωμα είναι και το θιγόμενο δικαίωμα. Στο δεύτερο στάδιο περιέχεται η διερεύνηση του επιτρεπτού μέτρου του περιορισμού. Η έρευνα για το επιτρεπτό του περιορισμού, δηλαδή η έρευνα για τον εντοπισμό του κοινού συστατικού στοιχείου, εφόσον καταλήξει στη διαπίστωση του, χρειάζεται συμπλήρωση για τον καθορισμό του μέτρου του περιορισμού. Το ότι επιτρέπεται ο περιορισμός, δε σημαίνει ότι είναι απεριόριστος. Για τον καθορισμό του νόμιμου μέτρου του περιορισμού, του μέτρου της θεσμικής προσαρμογής, αρκεί η πιο γνωστή μορφή αιτιώδους συνάφειας, η σχέση αιτίας-αποτελέσματος. Περιορισμοί που επιβάλλονται από το κοινό αντικειμενικό στοιχείο, είναι νόμιμοι περιορισμοί. Έτσι η απλή διακοπή της συγκοινωνίας, εφόσον αυτή μπορεί να συνεχιστεί, έστω με κάποια χρονική επιβάρυνση, από παρακαμπτήριες οδούς και πάντως να επαναληφθεί απρόσκοπτα μετά το τέλος της συνάθροισης συνιστά μεν περιορισμό του δικαιώματος της

---

⁵⁷ Α.Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα*, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 81

ελευθερίας κίνησης είναι όμως αναγκαίο αποτέλεσμα του κοινού αντικειμενικού στοιχείου και κατ' επέκταση νόμιμος. Συνταγματική επιταγή -κατ' εφαρμογή της αρχής της ισχύος των συνταγματικών δικαιωμάτων- δεν αποτελεί μόνο η εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου, αλλά και ο περιορισμός του, η θεσμική του προσαρμογή, στις περιπτώσεις που είναι απαραίτητο, στις περιπτώσεις, δηλαδή, που η εφαρμογή του θα οδηγούσε στη διάλυση των εννόμων σχέσεων και θεσμών. Προκύπτει έτσι, ότι υπάρχουν δυο ειδών περιορισμοί του γενικού αμυντικού περιεχομένου :οι περιορισμοί που επιτρέπονται ή απλοί περιορισμοί και οι περιορισμοί που απαγορεύονται ή προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Οι συνταγματικά επιτρεπόμενοι περιορισμοί είναι αιτιώδεις, δηλαδή περιορισμοί επιβαλλόμενοι από την αιτιώδη συνάφεια, την φυσική σχέση δικαιώματος και θεσμού.⁵⁸ Αντίθετα οι απαγορευμένοι περιορισμοί είναι αναιτιώδεις, δηλαδή περιορισμοί μη επιβαλλόμενοι από τη φυσική σχέση δικαιώματος και θεσμού. Από την αρχή της βασικής ισχύος των συνταγματικών δικαιωμάτων και την αρχή του αιτιώδους των περιορισμών προκύπτει η απαγόρευση επιβολής περιορισμών στη γενική σχέση. Η γενική σχέση διαμορφώνεται νομικά ως περιοχή οριοθετήσεων και όχι περιορισμών, "απαγορεύονται οι αναιτιώδεις περιορισμοί". Περιορισμοί που δεν είναι αιτιώδεις, δεν είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα. Αποτέλεσμα της εφαρμογής της αρχής αυτής είναι ο κανόνας "ουδείς περιορισμός στη γενική σχέση". Η ευρύτητα της γενικής σχέσης παρέχει τη δυνατότητα εφαρμογής του ευρύτερου δυνατού περιεχομένου των συνταγματικών δικαιωμάτων. Η δυνατότητα αυτή οδηγεί ακριβώς στην άρνηση

---

⁵⁸ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 217

περιορισμών. Ο περιορισμοί δεν είναι ανεκτοί στη γενική σχέση, ακριβώς διότι είναι δυνατή η εφαρμογή του γενικού περιεχομένου των συνταγματικών δικαιωμάτων. Η γενική σχέση δεν επιδέχεται περιορισμούς, διότι είναι δυνατή η εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων σε όλη τους την έκταση⁵⁹. Όπως προαναφέρθηκε το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας των διαδηλωτών και της ελεύθερης κίνησης των οδηγών ασκείται στο ευρύτερο πλαίσιο της γενικής διαπροσωπικής σχέσης. Στο πλαίσιο συνεπώς της γενικής αυτής σχέσης δεν προβλέπεται οποιοσδήποτε περιορισμός του κατά το άρθρο 5§§1 και 4 Σ δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της ελευθερίας της κίνησης, ούτε θεμελιώνεται αντίστοιχη υποχρέωση οδηγών. Η συμπεριφορά των διαδηλωτών εν κατακλείδι αντίκειται στο Σύνταγμα, δεδομένου ότι προσβάλλει το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και την ελευθερία της κίνησης των οδηγών (άρθρο 5§§1 και 4 Σ). Η απαγόρευση της κατάληψης των οδών δεν αποτελεί επομένως περιορισμό αλλά, αντιθέτως οριοθέτηση των συνταγματικών δικαιωμάτων της συνδικαλιστικής ελευθερίας και του δικαιώματος της ελευθερίας συνάθροισης.

---

⁵⁹ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ 218-219

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πράξη του αποκλεισμού της εθνικής / αστικής οδού είναι πράξη παράνομη, αλλά και να μην απαγορευόταν από το νόμο θα ήταν πράξη καταχρηστική. Δεν ισχύει ο ισχυρισμός ότι ο αποκλεισμός αυτός γίνεται στα πλαίσια της άσκησης της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, της συνδικαλιστικής ελευθερίας, της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας του συνέρχεσθαι καθόσον η κατάληψη εθνικής / αστικής οδού βρίσκεται πέρα από το περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών. Το κάθε δικαίωμα πρέπει να ασκείται αρμονικά προς τα άλλα δικαιώματα. Πράξεις όπως αυτή της κατάληψης οδοστρώματος δεν συνιστούν περιορισμό δικαιώματος, αλλά αποδοκιμαζόμενη πράξη τελούμενη καθ' υπέρβαση των επιτρεπόμενων ορίων, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, της ελευθερίας της συνάθροισης και της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Δεν πρόκειται δηλαδή για δυο νομίμως ασκούμενα δικαιώματα, καθόσον η άσκηση του ενός μέρους έχει υπερβεί τα επιτρεπόμενα όρια. Εν συμπεράσματι και αφού τα δικαιώματα αυτά ασκούνται στο ευρύτερο πλαίσιο της γενικής διαπροσωπικής σχέσης στο οποίο δεν χωρούν περιορισμοί, "ουδείς περιορισμός στη γενική σχέση", η συμπεριφορά όσων προβαίνουν σε αποκλεισμό οδών αντίκειται στο Σύνταγμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

▪ **Γενική ελληνική βιβλιογραφία**

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α΄, τ. Β΄, έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991

Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Γ΄-ημίτομος Ι, έκδ. Σακκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2005

ο ίδιος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος ΙΙ ημ.β΄, ια έκδ. Αθήνα 2005

Μανιτάκη Α., Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων, έκδ. 1991

Σβώλος Α.- Βλάχος Γ., Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Μέρος Ι, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Β΄, 1955 (άρθρα 1-12 του Συντάγματος του 1952)

Σγουρίτσας Χρ. (με συνεργασία Κ. Γεωργοπούλου), Συνταγματικόν Δίκαιον, τόμος Β΄, τεύχος Β΄, 1966

Χρυσογόνος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, έκδ. Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2002

- **Ξενόγλωσση γενική βιβλιογραφία**

Hesse K., Grundzüge des Verfassungsrechts der BRD,
1991

von Münch, (Herausgeber), Grundgesetz- Kommentar, 3
τόμοι, τ. I 3^η εκδ. 1985(άρθρα 1-20)

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- ν.δ. 794/1971
- π.ν. 141/1991
- Β.Δ. 123/28.4.1958

π α ρ ά ρ τ η μ α

- Ν.Δ. 794 της 31.12.1970/1.1.1971
Περί δημοσίων συναθροίσεων. (Α' 1)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΩΝ

Ελευθερία των δημοσίων συναθροίσεων

Άρθρο 1

§2 Ως δημοσία συνάθροισις, κατά την έννοια του παρόντος, θεωρείται η εκ των προτέρων διοργανουμένη και σκοπούσα εις την από κοινού εκδήλωσιν του φρονήματος ή της γνώμης των μετεχόντων, ή εις την παρακολούθησιν διαλέξεων ή εις την προβολήν κοινών αυτών αιτημάτων.

§4 Αι διατάξεις του παρόντος δεν εφαρμόζονται επί των τυχαίως και άνευ προπαρασκευής πραγματοποιουμένων συγκεντρώσεων, η απαγόρευσις και η διάλυσις των οποίων ενεργείται κατά την ελευθέραν κρίσιν της αστυνομικής αρχής, ως και επί των ιδιωτικών συναθροίσεων, η οργάνωσις και πραγματοποιήσις των οποίων εις ουδένα καθ' εαυτήν υπόκειται περιορισμόν.

Ειδικοί όροι επί δημοσίων συναθροίσεων εν υπαίθρω

Άρθρο 6

§ 6 Απαγορεύεται η πραγματοποίησις δημοσίας εν υπαίθρω συναθροίσεως ως και η διέλευσις κινουμένης τοιαύτης (πορείας) εντός ακτίνας διακοσίων τουλάχιστον μέτρων από της κατοικίας του Ανωτάτου Άρχοντος, ως και από κτιρίων, εις τα οποία εδρεύουν η Βουλή, το Υπουργικόν Συμβούλιον και το Στεγαστικόν Δικαστήριον. Δια Β' Διαταγμάτων, εκδιδομένων προτάσει του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως, δύνανται να καθορισθούν το δι' εκάστην πόλιν μήκος της ακτίνας, εντός της οποίας απαγορεύεται η πραγματοποίησις ή η διέλευσις δημοσίας συναθροίσεως, αί κεντρικάί οδοί και πλατείαί εκάστης πόλεως, εις τας οποίας ισχύει η απαγόρευσις αύτη, ως και πάσα αναγκαία, δια την εφαρμογήν της διατάξεως ταύτης, λεπτομέρεια. Τα Β. Διατάγματα ταύτα εκδίδονται, τροποποιούνται ή ανακαλούνται μόνον εντός του μηνός Ιανουαρίου εκάστου έτους.

§7 Επι κινουμένων δημοσίων εν υπαίθρω συναθροίσεων (πορείων) αι ομιλίαί δέον να γίνωνται εις την αφετηρίαν ή εις το τέρμα αυτών, απαγορευομένης οιασδήποτε στάσεως ή ομιλίας κατά την διάρκειαν της πορείας. Αι κινούμεναι δημόσιαι συναθροίσεις πραγματοποιούνται μόνον πεζή.

- Π.Δ. 141/1991 , ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Άρθρο 129 -Έννοια και διακρίσεις συναθροίσεων και συγκεντρώσεων

§1 Συνάθροιση θεωρείται η συγκέντρωση πολλών ατόμων για τον ίδιο σκοπό, μετά από προηγούμενη συνεννόηση, για τη λήψη απόφασης και κοινή ενέργεια.

§2 Συγκέντρωση θεωρείται η μάλλον συμπτωματική και χωρίς προηγούμενη συνεννόηση συρροή πολλών προσώπων στο ίδιο μέρος, για σκοπούς διαφορετικούς απ' αυτούς της συνάθροισης, όπως είναι η ψυχαγωγία, η παρακολούθηση θρησκευτικών τελετών ή αθλητικών εκδηλώσεων, η εμπορία κ.λπ.

§3 Οι συναθροίσεις διακρίνονται σε δημόσιες και ιδιωτικές.

α. Δημόσιες είναι οι συναθροίσεις στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα οποιοσδήποτε ή στις οποίες καλούνται να συμμετέχουν ορισμένες κατηγορίες προσώπων, χωρίς να προσκαλούνται ατομικά και διακρίνονται σε (1) Δημόσιες συναθροίσεις στο ύπαιθρο, όταν γίνονται σε ανοικτό και μη περιτοιχισμένο χώρο. (2) Δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο, όταν γίνονται σε οποιοδήποτε κλειστό ή απλώς περιτοιχισμένο χώρο, όπως είναι ένα κατάστημα ή ένα περιφραγμένο γήπεδο.

β. Ιδιωτικές και οι συναθροίσεις που γίνονται σε κλειστό χώρο και στις οποίες μπορούν να προσέρχονται μόνο ατομικά προσκαλούμενα πρόσωπα.

§4 Οι συγκεντρώσεις, ανάλογα με το σκοπό για τον οποίο πραγματοποιούνται, διακρίνονται σε ψυχαγωγικές, θρησκευτικές, αθλητικές, επαγγελματικές κ.λπ.

Άρθρο 130-Παράσταση της Αστυνομίας στις συναθροίσεις και συγκεντρώσεις

§1 Παράσταση της Αστυνομίας στις ιδιωτικές συναθροίσεις:

α. Το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας δεν δικαιούται να παρίσταται στις ιδιωτικές συναθροίσεις οι οποίες προστατεύονται και από το άρθρο 9 του Συνταγματος, που κατοχυρώνει το απαραβίαστο του ασύλου της κατοικίας. Κατά συνέπεια η είσοδος αστυνομικών στο χώρο ιδιωτικής συνάθροισης ή όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του Συντάγματος και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την έρευνα σε κατοικία.

β. Έξω από το χώρο της ιδιωτικής συνάθροισης, η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται στις εξής κυρίως περιπτώσεις:

(1) Όταν στη συνάθροιση πρόκειται να παραστούν προσωπικότητες ή κυβερνητικά πρόσωπα και υπάρχει ανάγκη λήξης μέτρων προστασίας τους.

(2) Όταν δημιουργούνται προβλήματα τάξης ή κυκλοφορίας, για τη λήξη των αναγκαίων μέτρων.

(3) Όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι θα επιχειρηθεί από αντιφρονούντες διάλυση της συνάθροισης ή παράνομες πράξεις σε βάρος των προσώπων που θα συμμετέχουν σ' αυτή, για την προστασία τους.

γ. Γενικά πρέπει να αποφεύγεται η παρουσία της Ελληνικής Αστυνομίας ακόμη και έξω από το χώρο ιδιωτικής συνάθροισης, όταν υπάρχει κίνδυνος να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί στην αστυνόμευσή της, εκτός αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι να επιβάλλουν την παρουσία της ή το ζητήσουν οι οργανωτές της.

§2 Παράσταση της Αστυνομίας στις δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο:

α. Το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας δεν επιτρέπεται να παρίσταται στις δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο, εκτός αν ζητήσουν την παρουσία του οι οργανωτές της συνάθροισης.

β. Έξω από τον κλειστό χώρο της συνάθροισης η Ελληνική Αστυνομία όχι μόνο δικαιούται αλλά και υποχρεούται για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων τάξης, ασφάλειας και τροχαίας και την προστασία της συνάθροισης και των προσώπων που συμμετέχουν σ' αυτή από οποιαδήποτε προσβολή.

γ. Όταν στον κλειστό χώρο της συνάθροισης λαμβάνει χώρα σοβαρή διατάραξη της τάξεως ή διαπράττονται αξιόποινες πράξεις η Αστυνομία μπορεί να επεμβαίνει αυτεπάγγελα για να αποκαταστήσει την τάξη ή να συλλάβει τους δράστες.

§3 Παράσταση της Αστυνομίας στις δημόσιες συναθροίσεις σε ανοικτό χώρο: Στις συναθροίσεις αυτές η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται και λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα τάξης, ασφάλειας και τροχαίας για την προστασία της

συνάθροισης και των συναθροιζομένων από οποιαδήποτε προσβολή, την ανεμπόδιστη άσκηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα, την πρόληψη εκτροπής των συναθροιζομένων σε παράνομες πράξεις και την αποτροπή διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής, στο βαθμό που αυτή δεν είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση της συνάθροισης.

§4 Παράσταση της Αστυνομίας στις συγκεντρώσεις . Η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται στις κατά την παράγραφο 2 του παρόντος συγκεντρώσεις για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων τάξης, ασφάλειας και τροχαίας, ανεξάρτητα αν αυτές γίνονται στο ύπαιθρο ή σε κλειστό χώρο.

Άρθρο 131-Απαγόρευση συναθροίσεων και συγκεντρώσεων.

§1 Από τις συναθροίσεις, μπορεί να απαγορεύονται προληπτικά, με αιτιολογημένη απόφαση του αρμόδιου Γενικού Αστυνομικού Διευθυντή ή Αστυνομικό Διευθυντή του νόμου, μόνο οι υπαίθριες, γενικά μεν αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής.

§2 Η πραγματοποίηση συγκεντρώσεων δεν προστατεύεται από το Σύνταγμα και επομένως επιτρέπεται η απαγόρευσή τους από την Αστυνομία, τόσο προληπτικά όσο και κατασταλτικά, σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για κάθε είδους συγκέντρωση.

Άρθρο 132- Διάλυση συγκεντρώσεων και συναθροίσεων

§1 Από την Ελληνική Αστυνομία επιτρέπεται η διάλυση των συγκεντρώσεων και των παρανόμων συναθροίσεων. Παράνομες συναθροίσεις , μη προστατευόμενες από το Σύνταγμα, είναι:

α. Οι υπαίθριες συναθροίσεις που έχουν απαγορευτεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου.

β. Όλες οι δημόσιες συναθροίσεις, από τη στιγμή που παύουν να είναι ήσυχες και χωρίς όπλα και εκτρέπονται σε πράξεις βίας κατά προσώπων ή πραγμάτων.

§2 Η διάλυση των συγκεντρώσεων και των παράνομων δημόσιων συναθροίσεων γίνεται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις του Κανονισμού διάλυσης δημοσίων συναθροίσεων.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

α) πίνακας αποφάσεων

- Συμβούλιο της Επικρατείας Ολομέλεια, 1693/1963, 1963, "Συνάθροιση διαδηλωτών στο ύπαιθρο"
- Άρειος Πάγος, 342/1966, 1966, "Συμπλοκή πλήθους με την αστυνομία στην Αθήνα"
- Πλημμελειοδικείο Θηβών, 372/1966, 1966, "Συγκέντρωση αγροτών περιοχής Θηβών"
- Άρειος Πάγος, 534/1966, 1967, "Υπόθεση αντιφασιστικής διαδήλωσης στη Λάρισα"
- Εφετείο Θεσσαλονίκης, 1300/ 1975, 1976, "Συγκέντρωση ειρηνιστών Θεσσαλονίκης"
- Τριμελές Πλημμελειοδικείο Βέροιας, 1227/1976, 1979, "Υπόθεση συγκέντρωσης ροδακινοπαραγωγών Βέροιας"
- Άρειος Πάγος 935/1981, 1982, " Κατάληψη οδού Πατησίων"
- Άρειος Πάγος, 991/1985, 1986, " Πορεία προς τη Βουλή"
- Άρειος Πάγος, 957/1993, 1993, "Συγκέντρωση αναρχικών"

β) παράρτημα

◆ Αριθ. 1963/1963 εν Ολομέλεια

Προεδρος ο κ. Χ. ΜΗΤΡΕΛΙΑΣ

Εισηγητής ο κ. Ο. ΚΥΡΙΑΚΟΣ σύμβουλος της Επικρατείας

Δικηγόροι οι κ.κ. Ιωαν. Σκουριώτης, Σπ. Ποταμιάνος,

πάρεδρος Νομ. Συμβουλίου

Συναθροίσεις εν υπαίθρω νοείται κατ' άρθρον 10 του Συντάγματος γενόμενη μετά προηγούμενην συνεννόησιν των ενδιαφερομένων και ουχί τυχαίως, τοιαύται συναθροίσεις είναι ελεύθεραι μη απαιτούμενης προηγουμένης αδείας ή εγκρίσεως δημοσίας αρχής,- δύναται απαγορευθώσι εάν επίκειται κίνδυνος εις δημοσίαν ασφάλειαν -υποχρέωσις οργάνων συναθροίσεων προς προαναγγελίαν προς αρμοδίαν αρχήν.

Επειδή το αρθρ. 10 Σ ορίζει ότι οι Έλληνες έχουσι το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ησύχως και αόπλως. Μόνον εις τας δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται η αστυνομία. Αι εν υπαίθρω συναθροίσεις δύνανται ν' απαγορευθώσιν αν ως εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν.

Επειδή εκ της συνταγματικής ταύτης διατάξεως, ήτις ανεγράφη υπό την αυτήν διατύπωσιν το πρώτον εις το Σύνταγμα του 1864 και παραμένει αμετάκλητος κατά την αναθεώρησιν του 1911, προκύπτει ότι αι εν υπαίθρω συναθροίσεις, τοιαύται δε νοούνται αι γινόμεναι μετά προηγουμένην συνεννόησιν μεταξύ ενδιαφερομένων δι' εκάστην εξ αυτών πολιτών και ουχί τυχαίως εν τόπω προσιτώ τοις πάσι και μη περιτειχισμένω, είναι, ως και αι εν κλειστώ χώρω δημόσiai και αι ιδιωτικάί, ελεύθεραι υπό την έννοιαν ότι δια την νόμιμον συγκρότησιν αυτών δεν δύναται ν' απαιτηθη προηγουμένη άδεια η εγκρισις δημοσίας αρχής, δύναται όμως αύται να απαγορευθώσι εάν εκ τούτων επίκειται κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν. Εφ' όσον δε επιτρέπεται η επιβολή επι τοιούτων συναθροίσεων του προληπτικού τούτου μέτρου της απαγορεύσεως, όπερ διαφέρει βασικώς της υπαγωγής αυτών

ειςπροηγούμενην άδειαν δημοσίας αρχής- αφ' ου σιγούσης της Διοικήσεως η εν υπαίθρω συναθροίσις υπό μεν το σύστημα της άδειας είναι παράνομος, υπό δε το σύστημα της αδείας είναι παράνομος, υπό δε το της απαγορεύσεως νόμιμος και δέον κατά την έννοιαν της ανωτέρω διατάξεως να αφορά ειδικώς εις συγκεκριμένην συναθροίσιν, δέον να θεωρηθη εξυπακουόμενη, υπό του συνταγματικού νομοθέτου, η υποχρέωσις των οργάνων τοιαύτης συναθροίσεως όπως προς νόμιμον συγκρότησιν αυτής προαναγγείλωσι ταύτην εγκαίρως εις την κατά νόμον αρμοδίαν αρχήν, διότι μονον ούτω δύναται να επιτευχθη ο σκοπός εις ον αποβλέπει η ειρημένη διάταξις, ητοι ο συνδυασμός της ελευθέρας ασκήσεως του ατομικού δικαιώματος του συνέρχεσθαι εν υπαίθρω προς την ανάγκην διαφυλάτης δημοσίας ασφαλείας. Πράγματι άνευ της προαναγγελίας τοιαύτης συναθροίσεως η αρμοδία δια την απαγόρευσιν αρχή, δεν θα είναι κατά κανόνα εις θέσιν να κρίνη εγκαίρως αν εκ της συναθροίσεως η εξ αφορμής αυτής δύναται να δημιουργηθη κίνδυνος δια την δημοσίαν ασφάλειαν και αν η αποτροπή του κινδύνου τούτου, λόγω της σοβαρότητος αυτού και των συντρεχουσών περιστάσεων, δεν είναι άλλως δυνατή, ει μη μόνον δια της απαγορεύσεως της συναθροίσεως, ότε και μόνον επιτρέπεται υπό τις ρηθείσης διατάξεως η επιβολή του προληπτικού τούτου μέτρου.Και ναι μεν η κατοχύρωσις του υπό της ανωτέρω διατάξεως η ασφαλιζομένου δικαιώματος του συνέρχεσθαι θα ήταν πληρεστέρα αν ερρυθμίζοντο λεπτομερέστερον δια νόμου γενικής καθ' άπασαν την επικράτειαν ισχύος, τα του τρόπου ασκήσεως του δικαιώματος τούτου και καθωρίζοντο αι ειδικώτεραι προϋποθέσεις και η διαδικασία απαγορεύσεως των εν υπαίθρω συναθροίσεων, αλλ' εκ της ελλείψεως τοιούτου νόμου, η ψήφισις του οποίου καίτοι θεωρείται

αναγκαία υφ' απάντων των ερμηνευτών των από του 1864 και εντεύθεν ισχυσάντων συνταγμάτων και προβλέπετο ρητώς υπό του άρθρ. 13 Σ του 1927 δεν έχει εισέτι πραγματοποιηθεί, δεν καθίσταται ανεφάρμοστος η προαναφερθείσα διάταξις του ισχύοντος Συντάγματος κατά το μέρος αυτής το αφορούν εις τας εν υπαίθρω συναθροίσεις, δοθέντος ότι δι' αυτής ορίζεται και το προληπτικόν μέτρον όπερ δύναται να επιβληθη επι τοιούτων συναθροίσεων και η προϋπόθεσις υφ'ήν και μόνον επιτρέπεται η επιβολή του.

♦ *Άρειος Πάγος 342/1966*

"Συμπλοκή πλήθους με την αστυνομία στην Αθήνα"

"Έννοια στάσεως-Ορθώς και αιτιολογημένα καταδικάστηκαν οι αναιρεσείοντες, οι οποίοι συμμετείχαν σε συνάθροιση προσώπων που μεταχειρίσθηκαν σωματική βία, για να εξαναγκάσουν τους αστυνομικούς να μη διαλύσουν το πλήθος του οποίου τη διάλυση είχε ζητήσει νομίμως η αστυνομική αρχή- Νομίμως έγινε η πρόσκληση υπό μόνον τον διοικητή της αστυνομίας.- "

♦ *Άρειος Πάγος 534/1966*

"Υπόθεση αντιφασιστικής διαδήλωσης στη Λαμία"

"Θρασύτητα κατά της αρχής.- Ορθώς καταδικάστηκε κατ' άρθρον 171§2 ΠΚ ο μη απομακρυνθείς από απαγορευμένη συνάθροιση, μετά από νόμιμη πρόσκληση της αρχής."

◆ *ΕΦΕΤΕΙΟΝ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ 1300/1975*

"Συγκέντρωση ειρηνιστών στη Θεσσαλονίκη"

"Στοιχείο της θρασύτητας κατά της αρχής είναι η νομιμότητα της περί απαγορεύσεως της συνάθροισης διοικητικής πράξης.- Για το νόμιμο της απαγόρευσης δημόσιας συνάθροισης απαιτείται επαρκής αιτιολογία αυτής, την οποία δε συνιστά η απλή μνεία σοβαρών λόγων δημόσιας ασφάλειας και τάξεως.- Απαλλαγή των κατηγορουμένων λόγω αναιτιολόγητης απαγορεύσεως της συνάθροισης και καταδίκη αυτών επί περιύβριση αρχής.-"

◆ *ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ 935/1981*

"Κατάληψη οδού Πατησίων"

"Παρακώλυση συγκοινωνιών.- Αναιρείται η προσβαλλόμενη καταδικαστική επί παραβάσει του άρθρου 292§1 ΠΚ απόφαση δι' έλλειψης νομίμου βάσεως. Αναιρείται η προσβαλλόμενη απόφαση και ως προς την καταδικαστική αυτή διάταξη επί εξυβρίσει κατά τον Ν 4000/59 για έλλειψη αιτιολογίας.-"

◆ *Άρειος Πάγος 991/1985*

"Πορεία προς τη Βουλή"

" Έννοια περιύβρισης αρχής- Στοιχεία διαταράξεως κοινής ειρήνης.- Ορθή και αιτιολογημένη καταδίκη του αναιρεσείοντος, ο οποίος είχε πάρει μέρος σε συνάθροιση πλήθους φωνάζοντας δυνατά προσβλητικές φράσεις για την αστυνομική αρχή και ενεργώντας μαζί με άλλους βιαιοπραγίες και ειδικότερα προκαλώντας φθορές με ρόπαλα που κρατούσε στις προθήκες καταστήματος."

Περίληψη

Ο άνθρωπος ως ελεύθερο ον έχει την ικανότητα να κινείται, να σκέφτεται, να μιλάει, έχει εκ φύσεως την ελευθερία της κίνησης, του στοχασμού και του λόγου. Ως φορέας των αντίστοιχων δικαιωμάτων όμως (δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, ελευθερία της έκφρασης και ελευθερία του συνέρχεσθαι) δεν είναι και ελεύθερος να προβαίνει με την άσκηση των δικαιωμάτων του σε πράξεις παράνομες ή καταχρηστικές (όπως ο αποκλεισμός οδών), πράξεις δηλαδή που υπερβαίνουν τα επιτρεπόμενα όρια και δυσχεραίνουν την αρμονική άσκηση των δικαιωμάτων των υπολοίπων κοινωνιών του δικαίου (δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης προσωπικότητας-χρήση κοινόχρηστων πραγμάτων όπως οι οδοί-δικαίωμα της συνάθροισης). Τα δικαιώματα αυτά ασκούνται στο ευρύτερο πλαίσιο της γενικής διαπροσωπικής σχέσης στο οποίο δεν χωρούν περιορισμοί. Συνεπώς η συμπεριφορά όσων προβαίνουν σε αποκλεισμό οδού αντίκειται στο Σύνταγμα.

Summary

Human beings as free beings have the ability to move, think, express themselves, have by nature the ability of motion, the ability of rumination and of speech. As barriers of correspondent rights however (right of free development of personality, outspokenness and of gathering) are not allowed to break the law or make use of their rights excessively (for instance road blocking) actions that cross the legitimate limits and disturb the utilization of the rights of law-abiding citizens (right of free development of personality- use of communal things such as roads-right of gathering). These rights are used to the context of the general interpersonal relation in which there is no room for limitations. Therefore whoever blocks the roads violates the Constitution.

ΛΗΜΜΑΤΑ

- ◆ Αποκλεισμός οδών: 1,8,16,19,20,24
- ◆ Δικαίωμα (συνταγματικό):1,4,8,9,10,16,17,18,19,22,23,24
- ◆ Ελευθερία κίνησης:1, 4,5,6,7,9,18,20,21,22,23,24
- ◆ Οριοθέτηση (δικαιώματος):1,21,24
- ◆ Περιορισμός (δικαιώματος): 1, 6,7,8,20,21,22,23,24
- ◆ Προσωπικότητα (δικαίωμα): 1,5,6,8,18,19,20,21,24
- ◆ Συνάθροιση
(δικαίωμα):1,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,22,24

Headwords

- ◆ Road blocking: 1,8,16,19,20,24
- ◆ Ability of motion: 1, 4,5,6,7,9,18,20,21,22,23,24
- ◆ Delimitation (of rights):1 ,21,24
- ◆ Limitation (of rights): 1, 6,7,8,20,21,22,23,24
- ◆ Gathering: 1,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,22,24